

Typy nápisů

1. Věnované nápisy

Tituli votivi - sakrální nápisy: na oltářích, bázích soch, tabulích.
Vždy obsahuje: jméno božstva (božstev), jména věnujících, věnovací formuli. Může obsahovat: důvod věnování, popis věnovaného předmětu, vynaloženou částku, datum věnování.

Typy nápisů

Typy nápisů

1. Vevnvane nápisy

Tituli honorarii (nápis na počest někoho): Vždy obsahuje: jméno a tituly osoby, na jehož počest je vyhotoven (v dativu), jméno vevnujícího, důvod vevnovaní. Muže obsahovat: pokud nápis vyhotovuje urední sbor, tak odkaz na jeho usnesení, vyše a původ nákladů, datum vyhotovení apod.

Typy nápisů

1. Věnované nápisy

Náhrobky: Na raných nápisech jméno zesnulého v nominativu, výčet jeho úřední kariéry. Od počátku císařství ustálená forma. Obsahuje:

Jméno (jména) zesnulého v nominativu, genitivu a později většinou v dativu.

Na počátku nápisu D(is) M(anibus) nebo jeho varianty, jako věnování.

Formule o věku zesnulého (annorum ... nebo vixit annos ... atd.).

Formule o smrti: např. h(ic) s(itus) e(st).

Doplňující údaje o způsobu smrti – např. desideratus in bello ...; vztah stavitele/stavitelů náhrobku k zesnulému; odkaz na závěť, náklady na náhrobek apod.

Typy nápisů

2. Stavební nápisy

Nápisy na „památku“ stavby – jednotlivci, úředníci, úřední sbory, obce umísťují na jimi vystavěné, opravené, rozšířené, rekonstruované veřejné budově nápis, obsahující údaje o stavební činnosti. V případě chrámu obsahuje věnování božstvu, u profánních staveb hlásá slávu (pro salute) a dobrotu císaře. Vždy obsahuje: jméno a úřední kariéru stavitele, datování stavby. Může obsahovat: bližší popis stavby, jméno stavebníka, náklady apod.

Typy nápisů

Typy nápisů

2. Stavební nápisy

Milníky – podél významnějších cest umístěné valcove (zrıdka čtvercové) kameny, na nichž nápis udává vzdálenost v mílích mezi výchozím bodem a cílem cesty. Vždy obsahuje: za republiky jméno dotyčného hlavního úředníka (např. consul), za cısařstvı jméno cısaře (v nom., dat. nebo ablativu) a jejich tituly; údaj o vzdálenosti v mílích (millia passum), zmínku o stavbě ıi renovaci cesty. Může obsahovat: stavitel, stavebník, popis úseku cesty apod.

Hraniční nápisy – vymezují urcnıte konkrétní, většinou veřejne území. Nejznámější jsou nápisy vymezující pomerium kolem Říma.

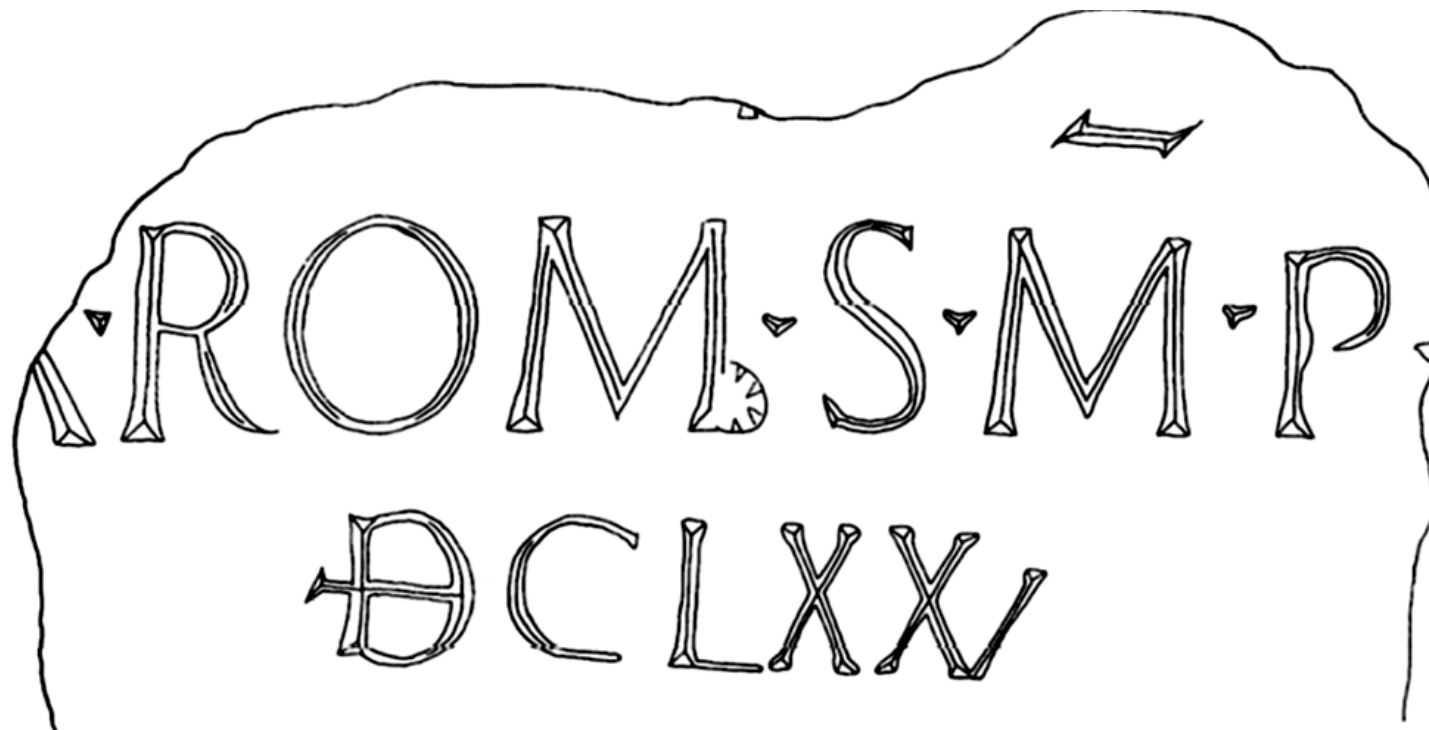
Typy nápisů

Milník ze Savarie:

A ROM(a) S(avaria) M(illia) P(assuum)/DCLXXV

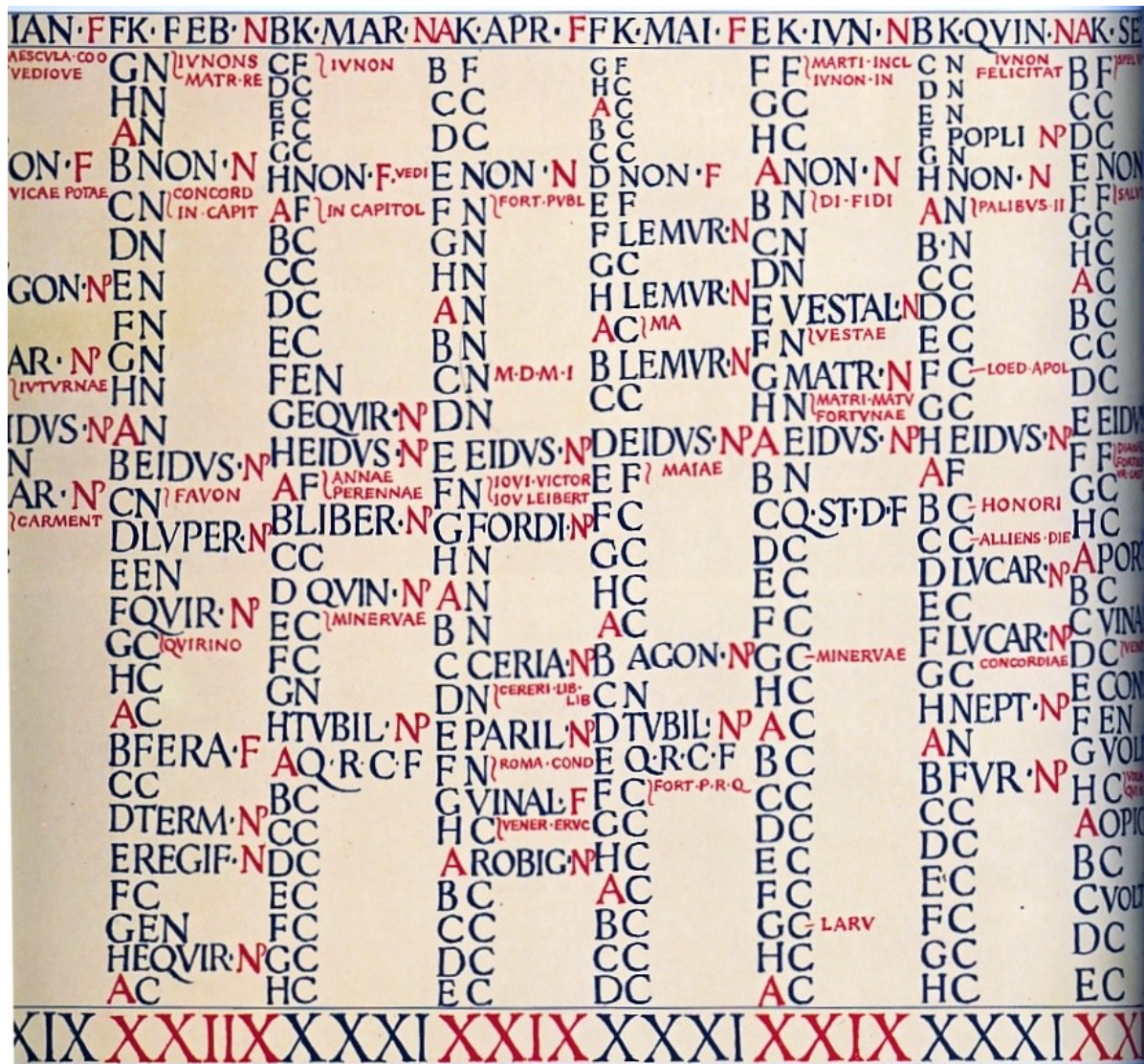
Savaria 675 mil od Říma

3. Úřední nápisy

Zákony, rozhodnutí senátu, nařizení císařů a hlavních úředníků (edictum, rescriptum); fasti consulares, acta triumphorum, kalendare, akta kněžských kolegií atd.

Typy nápisů

Rekonstrukce Fasti Antiatenses Maiores – do kamene vytesaný kalendář z Antia

4. Vojenské nápisy

Diplomy – propouštění z římských městských jednotek, flotily a provinciálního pomocného vojska se dělo v jeden konkrétní den císařským constitutiem, které vyjmenovává všechny dotčené jednotky a vojáky. Originál uložen v státním archivu v Římě, propuštění vojáci dostali 7 římskými občany ověřenou kopii, na které ale byla jen jejich jména. Tyto kopie se dělaly jako 2 bronzové destičky, které jsou spolu svázané. Původní nápis se všemi jmény byl umístěn v Římě na pevně stanoveném místě (diplomy jsou tedy jen „opisy“). Většina diplomů odkazuje na bronzovou desku, umístěnou „v Římě na zdi za chrámem božského Augusta u sochy Minervy“.

Správní a organizační nápisy vojenských spolků.

Různé nápisy vojenského charakteru (pečetě na cihlách, vojenské odznaky, nápisy na zbraních apod.).

Typy nápisů

ng

nen
nste
the

on e
egie
jed

nit l
ben
ferz

iege
ziel

Mar
Urku

bei
han
Vest

er i
ihrem Abschied
bekamen, war
sonnia (heute
ort, wie der Fund-

5. Municipální nápisy

Decreta decurionum – rozhodnutí a nařízení sboru decuriů;

Alba ordinum – seznam členů orda, vyhotovení jednou za pět let úředníky quinquennales;

Nápisy občanskıch spolků (např. pohřební collegia, spolky hasičů apod.).

18. kép Siscia és Scarbantia városok elveszett feliratai, Kr. u. 2–3. század fordulója

6. Jiné nápisy (instrumentum)

Výrobní nápisy (na cihlách, vodovodních rourách, terra sigillatách, amforách, bronzových nádobách).

Typy nápisů

Typy nápisů

6. Jiné nápisy (instrumentum)

Příležitostné nápisy (vyryté na různých předmětech, grafity např. na veřejných záchodech).

Typy nápisů

Ἰσος περὶ λείων τῶν ἐν τῷ ἱερῷ οὐκ ἔστι
νόμος· σὺν ἡμῶν ἡμεῖς ἄλλοι οὐκ ἔσμεν· ἄλλοι
ἄλλοι μὲν νόμοι· οὐδὲν δὲ ἔστιν ἄλλοι
νόμος ἔστιν ἡμεῖς τῶν ἐν τῷ ἱερῷ οὐκ ἔστιν ἄλλοι

CIL IV 8899:

Příteli, nečurej na hrob zde před tebou, leží
v něm kosti!

Chceš-li však laskavý být, vyser se raději zde!

Kopřivy obrostly hrobku, tak odejdi raději
odtud,

tady je nebezpečné vystrčit ze šatu řiť.

Jména

Původně u Římanů a Italiků jen jedno jméno (Romulus), odpovídající pozdějšímu **praenomen**. Později dvě jména: praenomen + nomen („jméno“ – jméno rodu, nomen gentile).

V době císařství se ustálil systém tří jmen (**tria nomina**): **praenomen** („osobní jméno“), **nomen gentile** („rodové jméno“), **cognomen** („příjmení“).

Jména

Praenomen – novorozené dítě dostává od otce. Pod tím jménem je zapsán do seznamu občanů. U žen se objevuje jen zřídka. Na nápisech většinou ve zkratkách. původně zřejmě byla celá řada, ale později především v patricijských rodinách zůstal jen omezený výběr jmen (pro patricije jen 11). Praenomen se téměř vždy píše zkratkou, jen méně obvyklá jména se rozepisují.

Omezený počet praenomen vedlo k tomu, že postupem času přestaly plnit funkci pravého jména. Začínají se v tomto smyslu vytrácet již v 1. st. př. Kr., a jako „pravé“ jméno je zastupují nomen gentile a cognomen. V době císařství to pokračuje a od 2. st. po Kr. zůstává praenomen již jen nutnou součástí úřední podoby jména. Konzervativní italská senátorská šlechta na praenomen ale lpěla až do 4. st.

Jména

A, AV, AVL – Aulus (někdy O, za císařství se vyslovovalo jako Olus);

AP, APP – Appius;

C, G – Gaius;

CN – Gnaeus;

D, DEC – Decimus;

K – Kaeso;

L, LV – Lucius;

M' – (původně jako ligatura M a V) Manius;

M – Marcus;

MAM – Mamercus;

N – Numerius;

P – Publius;

Q, QV – Quintus;

S, SER – Servius;

SEX, SEXT – Sextus;

S, SP – Spurius;

TI, TIB – Tiberius;

T – Titus;

V, VI, VIB – Vibius

Jména

Nomen, nomen gentile – rodové jméno, původně odvozené z prapředka rodu (gens), označuje všechny příslušníky rodu či rodiny. Je to původně pro všechny indoevropské jazyky charakteristické patronymikon – tj. od jména otce utvořené adjektivum („syn toho...“), které se v Římě brzy (neznámo přesně kdy) se proměnilo v dědičné rodné jméno.

Gentilicia různého původu. Některá odvozená od jména božstev: Aurelius z etruského usil-Slunce, Iunius od Iuno. Jiná podle funkcí (zřejmě ve starších dobách dědičných): Flaminius – flamen (obětující kněz). Římská gentilicia jsou téměř bez výjimek s koncovkou –ius (Iulius, Cornelius, Aurelius). U Latinů a jiných italských kmenů i jiné koncovky: -anus, -enus, -inus, -acus, -avus, -anas, -enas (Maecenas – etruský), -inas. Typicky etruské jsou koncovky -arna, -erna, -enna, -ina (Mastarna, Caecina, Perperna, Sisenna). Ty při expanzi řím. státu se ujaly i v Římě.

Jména

Gentilicia se na nápisech většinou nezkracují (výjimky většinou císařská gentilicia např. AEL – Aelianus, AVR – Aurelius, CL – Claudius, FL – Flavius, I nebo IVL – Iulius, VLP – Ulpus). Od Sully jeden člověk může mít více nomen gentile.

Nomen gentile značilo, že je to svobodný občan, mohl být patricius (typická jména např. Iulius, Cornelius) nebo plebejec (např. Plautius), ale to se postupem času smazalo a na konci republiky už nebylo rozdílu mezi patricijskými a plebejskými jmény.

Jména

Cognomen – je nepravidelnou a právně nevyžadovanou součástí jména. Původně vzniklo u patricijů zčásti jako čistě osobní přezdívka nebo za účelem rozlišení jednotlivých větví-rodin, patřících k jednomu gens (např. Publius Cornelius Scipio, Publius Cornelius Cinna, Publius Cornelius Sulla). Prokázáno nejpozději od počátku 3. st. př. Kr. V širších lidových vrstvách teprve za císařství. I velmi význační jedinci v 1. st. př. Kr. ještě neměli cognomen – C. Marius, M. Antonius, C. Octavius. V republikánských dokumentech, státních i soukromých, je cognomen až do konce 2. st. př. Kr. a občas i později vypuštěno i u osob, které jej měly. Zákon lex Acilia z roku 123/122 př. Kr. předepisuje při zapsání do seznamu jezdců zapisovat i cognomen.

Jména

Protože cognomen dlouho nebylo oficiální součástí jména, stojí vždy za tzv. tributálním zařazením, kterým původně jména končila. V císařství je ovšem systém tria nomina typickým a všeobecným znakem Římanů.

Další cognomen vzniká při adopci, udělení občanství, propuštění apod.

Cognomen ex virtute – význační jedinci – např. Scipio Africanus.

Často se cognomen tvořilo z přezdívky, hanlivého označení nebo podle vlastnosti, např. Caecus – slepý, Brutus – hloupý, Cicero – čočka (bradavice), Cato – chytrák, Rufus – zrzek, Nasica – nosáč, Cincinnatus – kudrnatý atd.

Jména

Na nápisech jména a další údaje v tomto pořadí:

1 – **praenomen**

2 – **nomen**

3 – **filiatio**: označuje původ od svobodného občana ve formě **praenomen otce** (protože gentilicium mají stejné)+ **f(ilius)** – prakticky vždy se zkracuje, např. **MARIVS C F** – Marius Caii filius. U vznešených rodů (a císařů) často uvádění i další předci: **N(epos)** – vnuk, **PRON(epos)** – pravnuk, **ABN(epos)** – praprnuk.

4 – **tribus**: tributální zařazení, prokazuje též svobodný původ. Každý občan musí být zařazen do jednoho z 35 tribuí (podle nejasného klíče, dělá to censor a zapisuje do seznamu občanů). Patří k plné, úřední verzi jména. Prakticky vždy se zkracuje.

5 – **cognomen**

6 – označení bydliště nebo místa původu (formule **natione** nebo **domo**).

Tribue a jejich zkratky

AEM – Aemilia; AN, ANN – Aniensis; AR, ARN – Arnensis;

CAM, CAMIL – Camilia; C, CL – Claudia; CLV, CLVS, CRV, CRVST – Clustumina; COL, COLL – Collina; COR, CORN – Cornelia;

ESQ – Esquilina; FAB – Fabia; FAL – Falerna; G, GAL – Galeria;

H, HOR, ORA – Horatia; LEM – LEMONIA; MAE, MAEC, MAI, MEC – Maecia; MEN – Menenia; OF, OFEN, OVF – Oufentina;

PA, PAL – Palatina; P, PA, PAP – Papiria; P, POL – Pollia; POM – Pomptina; PO, POB, PVB – Publilia; PVP – Pupinia;

Q, QV, QVIR – Quirina; ROM – Romilia; SAB – Sabatina; SCA, SCAP – Scaptia; SER, SERG – Sergia; ST, STEL – Stellatina; SVB, SVC – Suburana, Succusana;

TER, TERET – Teretina; T, TR, TROM – Tromentina; VE, VEL – Velina; V, VOLT, VL, VLT – Voltinia; VOT, VET – Voturia (Veturia)

Jména

Pravidla pro jména:

Dítě ze zákonného manželství dědí nomen po otci. Prvorozený syn dostává po otci i praenomen a většinou i cognomen. Druhorozený syn dostává cognomen po matce. Prvorozená dcera dostává cognomen po matce.

Nemanželské dítě dostává nomen gentile po matce, praenomen a cognomen může být libovolný. Nemanželský původ prozrazuje filiatio: SP·F (spurius filius = přirozené dítě) a tribus (všichni jsou zařazeni do Collina tribus – COL, COLL).

Adoptování: stanou se členy adoptující rodiny, změní i jméno, často však ze starého gentilicia se utvoří cognomen (většinou koncovkou -anus). Např. syna C. Octavia adoptoval C. Iulius Caesar – jeho jméno pak C. Iulius Caesar Octavianus. P. Cornelius Scipio Aemilianus byl adoptován P. Corneliem Scipionem, ale byl synem L. Aemilia Paulla.

Jména

Ženy: většinou označovány jen gentiliciem otce v ženském tvaru: např. dcera Cornelia Scipiona se jmenuje Cornelia, dcera M. Tullia Cicerona je Tullia, dcera C. Iulia Caesara je Iulia. Někdy se utvářejí od běžných mužských praenomen nebo číslovek – např. Marcia, Prima, Octavia. Nomen gentile ženy se po provdání nemění, pokud se v jejím jméně objeví vůbec jméno muže, tak v genitivu bez dalších přídavek.

Cizinec, který obdržel občanství: praenomen a nomen přijme po tom, kdo mu občanství udělil nebo to navrhl. Jako cognomen si podrží své dřívější jméno. Za císařství **noví občané** získali občanské právo **od císařů**, takže přijali i jejich jméno. Např. židovský historik Josef, kterému dal občanství Vespasianus, jehož gentile bylo Flavius, pak psal pod jménem Iosephus Flavius.

V provinciích četná jména jako Iulius, Claudius, Aelius atd. Nejrozšířenější je gentilicium Aurelius – v roce 212 (Constitutio Antoniniana) udělil Caracalla (sám Aurelius) občanství všem svobodným v říši. Stejná gentilicia tedy neznamenají příbuznost.

Jména

Otroci: původně v Římě neměli jméno (jen „otrok toho...“), později jejich jméno odpovídá praenomen svobodných, protože však označuje jejich původ, národnost nebo vlastnost, spíše je srovnatelné s cognomen. Dostávají jej od svého pána. Např. Firmus = silák, Niger = černý, Afer = z Afriky, Thrax – thrák, Germanus = germán atd. Po jménu následuje praenomen a gentilicium jejich majitele v genitivu a označení **servus – S**.

Jména

Propuštěnci: gentilicium po bývalém majiteli, praenomen také od něj (většinou po nějakém příteli majitele), jako cognomen podrží své dřívější jméno.

Místo filiatio je uvedeno praenomen bývalého majitele v genitivu a zkratka L nebo LIB (libertus) – M L – Marci libertus. toto má stejnou funkci jako filiatio – tj. uvedení původu římského občanství (nikoli od otce, ale od bývalého pána).

Pokud se jednalo o císařského otroka, tak se používá formule: Aug(usti) nebo Imp(eratoris) Caes(aris) n(ostri) lib(ertus) (nebo AVG L, AVGG L). Pokud propouštěla žena, libertus dostal praenomen a nomen po jejím otci.

Propouštět mohlo i více osob, např. bratři – potom se objeví praenomen obou jako propouštějících. Propouštěli se i obecní otroci nebo otroci spolků, kteří často podle toho utvářeli svá gentilicia: Publicius – ze slova publicus, bývalí státní otroci; Tusculanus – propuštěnec města Tusculum; Venafranus – propuštěnec kolonie Venafrum; Fabricius Centonius – propuštěnec spolku řemeslníků Fabri Centonarii.

Jména

Cizinci bez občanství: v principu jim bylo zakázáno mít římské nomen gentile, ovšem toto bez praktického účinku – protože ostatní Italikové a zvláště Latinové (a tím i občané pozdějších měst s latinským právem) disponovali stejným systémem jmen, v době císařství je známa řada cizinců, která měla podle římského způsobu vytvořená jména. Proto je tributální zařazení v jméně jediným skutečným důkazem římského občanství.

Jména

V době císařství tento starý římský systém jmen se zčásti uvolnil, zčásti se rozšířil na obrovské území. Počet na nápisech se objevujících gentilicií se neskutečně rozrostl – noví občané byli povinni vést nomen gentile, v jeho volbě ale nebyli omezováni. Novým jevem je též tzv. polyonymie – zvyk vést větší počet jmen, nejen několik cognomenů (což se objevilo už i u některých větších rodin v republikánské éře), ale i několik gentilicií a praenomenů. Důvodem více gentilicií je původně adopce, ale jsou i příklady, kdy dotyčný přijímá do svého jména prakticky celý svůj rodokmen včetně matčiny strany, po několik generací pozpátku.

Q. Caecilius Cisiacus Septicius Pica Caecilianus (za Tiberia císařský úředník z jezdeckého stavu, rozený Caecilius, adoptovaný Septiciem).

Rekord drží Q. Pompeius Senecio z Tiburu, který má 38 jmen.

Novinkou od 2. st. po Kr. je formulace „... qui et ...“ – XY, který se též jmenuje YX. Často u přepisu řeckých nebo jiných cizích jmen.